

Grammaticale bellum, nominis et verbi regum, de principitate orationis inter se contendentium.

<https://hdl.handle.net/1874/422371>

91c
2
GRAM-

MATICALE BELLUM,

NOMINIS ET VERBI RE-

gum, de principalitate orationis

inter se contendens

tium.

HIERONYMI EONDV-

li Cremonensis Hexasticon.

Ad lectorem.

Nominis & Verbi lector sipe sumit bellum
Quo pax nulla quidem dulcior esse potest.

Bella recognosces, quorum sine partibus hoc est

Eloquio, omnis homo cederet usq; feris

Hic iocus Andreae defluxit ab ore Saleoni

Fluxerunt lepidi cum gravitate sales.

Coloniae apud Ioannem Soterem. An

no M. D. XXXIII.

Mense Nouembri.

PAVLO CAESIO IVR. V. CON-
sulto, Andreas Guarna Salerni-
tanus. S. D.

Ellum illud memorabile, quod inter Græ-
maticæ reges, nō minoribus animis quā
odijs gestum est omnium periculosissimum,
cum superioribus diebus imprimendū cu-
rare Paule Cæsi, cui nam potissime id opus dicarē, co-
gitāti diutius, unus mihi occurristi, quem tametsi pater-
nis inhaerentem uestigijs, arduæ Iustinianæ sanctiones,
ac difficilia inde fesse exerceant legum decreta, ea hibi-
lominus es ingenij dexteritate, ut post inquietas fori a-
ctiones, post importunas clientium querelas, domum ve-
uersus, etati aliquantulum, atq; animo indulgens, iocos,
sales, cæteraq; quæ pulsis occupationum tenebris, affe-
ctam mētem exhilarare cōsuecere, seruata semper per-
sonæ gravitate admittere non uereare. Decorabunt alij
nomē uirtutesq; tuas sublimioribus grauioribusq; lucu-
brationibus, sed et tute parentem imitatus, te ipsum ac
familiam tuam marmoreis laudibus illustrabis: ipse ex
tenui penu quod possum proferens, beneuolentiam, quæ
unico congressu (tantum plerunq; ualet ad conciliandas
amicitias morum consensus) inter nos exorta est num-
quam intermoritura, uel unico hoc prosequar munere
deuotissimo. Vale, et me Tarquino Sanctæ Crucis Ro-
mani iuuentutis splendori, ac bonarum literarum culto-
ri commendatum redde.

Grany

GRAMM

MATICALE BELLVM NO-
MINIS ET VERBI REGVM, DE

principalitate oratiōis inter se contendē
tium, nuper editum à Reue. D. An

drea Salernitano Patricio

Cremonensium.

RAMMATICAE PRO

uinciam ceterarū omnium, quae ubi-
que terrarum fama celebres sunt, pul-
cherrimā, felicissimamq; esse, nemo
fermè uel mediocriter eruditus est,

q̄ ambiget. Quippe cū amoenitate si

tus, salubritate coeli, frugum omnium copia, rebusq; ali-
is, quibus mortalibus haec uita carere nō debet, nulli cedit,
tum illustrium uirorum nutritrix semper extitit & alu-
mina. Sicuti enim etate hac, ita priscis etiam tempori-
bus inuiolabiliter obseruatum fuit, ut quicquid ubique
gentium (barbaras & desides nationes semper exci-
pio) gigneretur ingenij bonae indolis, alicuiusue spei,
eò sanctissimis imbuendum disciplinis mitteretur: ex
haec siquidem ad sublimiores regiones, beatioreſ que ha-
bitationes, Dialecticam scilicet, Philosophiam, Theo-
logiam, ceterasque illis similes prouincias unicus ad-
itus patet, & nisi eam peragrauerit, in illarum sacra-
ria minime quis ualeat penetrare. Quae quidem licet
tanta polleat amoenitate, & rerum copia, est nihilomi-
nus altissimis circumdata montium cristis, & inaccessus

A II CONSQUE

B E L L V M

eosque circunsepta Alpium iugis, ut nisi peritum ha-
 beas itineris ducē, ad eius plana cultaq; nunquam ualeas
 peruenire. Fuit proinde ut & nunc est, eius prouincia
 regibus laudabilis & pius mos, ne mortalium genus tam
 necessario bono priuari queat, ex suis militibus uetera-
 nos, quos pædagogos uocant, in omnes mundi partes di-
 rigere, qui tenerioris ætatis adolēscētes (nam adulti &
 prouectiores haud facile disciplinam recipiunt) ad ipsa
 usq; regum palatia incolumes perducant, ubi & Latia
 & Cecropia Mineræ artes eruditi prædictas postea
 sublimiores regiones scandere ualeant, & expeditius
 penetrare tibi Græci omnes Latiniq;, quos uel propria
 scripta, uel aliena celebrant monumenta, tyrocinia sua
 prima exercuere, ibiq; edocti, atq; instructi, tãtis post-
 modum florere gestarum rerum præcorijs, ut uiuentes
 ætatis suæ hominibus maximo ad uirtutem fuerint ad-
 iumento, & uita functi posteris, tanquam extenso digi-
 to, recti ad laudabilem uitam callis semitam demonstra-
 rint. Prouincia hæc itaq; licet unica sit & indiuidua,
 geminos tamen habet qui in ea imperent potentissimos
 reges, Verbum scilicet & Nomen, et prior quidē Amo,
 posterior uero Poëta nuncupatur, qui diutissimis tem-
 poribus tanta simul regnauere concordia, ut in confici-
 enda oratione ex qua utriusq; imperij uectigal omne cō-
 sistit, nullum unquam dissidium, nulla dissensio, nullū de-
 niq; litigium inter eos fuerit auditum. Nihil autem in
 omni Grammaticæ solo gignitur oratione præclarius,
 nihil dignius, nihil salubrius, quæ iucundissimis compa-
 et

GRAMMATICALE.

Et florum coloribus, pulcherrimis ornata rerum figuris, ac suauissimis redimita rosarum nexibus, tanta est auctoritatis & uirtutis, ut cum mortales omnes, modo recte apteque peroretur, in sui admiratione trahat, tum à dijs ipsis quicquid uoluerit ualeat extorquere. Vnde est illud Euripidis dictum: Omnia conficit oratio, quæ hostile ferrum conficere non potest. & Pyrrhus plures à Cynea oratione, quam à se armis urbes captas dicere consueuerat. In hac igitur regum concordia, cum Grammaticæ totius res optime procederent, felicique prosperarentur successu, accidit, ut orta inter eos ex parua causa dissensione, cuncta tumultibus, & inexpectatis bellorum anfractibus inuoluerentur: quid enim non faciant uinum, & immoderatus sumptus epulæ? Tantam animorum coniunctionem unius conuiuij ebrietas, in eas impulit utrunque regem inimicitias, ut immoderata dominandi libidine, tanquam syluestres tauri a syloacti, propria regna & tam mobile Grammaticæ imperium pene euerterint. Reseruum autem quoniam pacto gesta sit res, ut sciant omnes nullum esse tam arctum amoris uinculum, quod regnandi libido non soluat. Quapropter Dionysium seniore dicere solitum ferunt ab amicis etiam cauendum esse ei, qui præsit, quando ignarus non sit eos imperare malle quam seruire. Cœnantibus itaque aliquando predictis regibus in medio æstatis seruore secus placidissimum & perennem fontem, cuius ripæ undique uirides fagi & altissimæ platani opacitate eximia adumbrabant. Postquam abunde uentri factum

B E L L V M

est satis, cum incaluisent omnes merito, orta est inter
 eos questio, cuius nā partes in cōficienda oratiōe portio
 res censerentur. Et uerbo quidem digniorem locum si
 bi ascribente, acriter resistebat nomen, asserens sine se
 stare orationem non posse, ex seq; procedere quod in-
 telligibilis habeatur, & grata. Quid enim, aiebat, facis
 tu in oratione sine me? si paululum præsentiā meam
 subtraxero, non secus te intelligant audientes, ac mu-
 tum loquentem: confice illam paulisper sine me, fac ut
 sciant audientes quid tibi uelis, certe nisi ipse interpres
 accedam, uel ipsa intentionis tuæ primordia, nullus ua-
 leat penetrare. Sed et illud notari est dignum, quod quo
 te antiquior sum, eo etiam dignior debeo comprobari.
 Quis uero nesciat fuisse prius nomē, quā uerbum? aut
 quis non intelligat nomini, quā uerbo uetustiora adesse
 exordia? Deum certum est fecisse omnia, quod si oīa
 utiq; & uerbum. Deus autem nomen est non uerbum.
 Igitur à nomine facta sunt omnia, & non solum oratio
 à deo facta est, & sic à nomine. Sed et tu o uerbum, qui
 adeo insolescis, à nomine tuum esse sumpsisse, conu-
 ceris. Legisti tu aliquando, inter natos mulierum non
 surrexit maior Ioanne Baptistā? Dei hæc est sententiā,
 huic refragari minime tibi fuerit fas: si Ioanne nullus
 est maior, Ioannes autem est nomen eius, & cui no-
 mē erat Ioānes, apparet certe nihil maius nomine pos-
 se reperiri. Sexcenta sunt testimonia, que possint asser-
 ri, quibus luce clarius diffinitur, sicut dignitate anti-
 quitate que, ita & autoritate uerbo longe nomen esse
 præ

GRAMMATICALE.

prestantius, quæ omnia sponte prætereo, ne uerbositas
 te nimia non causa, uerbum ipsum uidear superare. Mi
 rabar respondit Verbum ô Poëta, quod te Plato ille di
 uinus sua eiecisset republica, nunc adinaduertens quã
 ta impudentia temeritateq; diuinas auctoritates tuis in
 pijs inuoluas. Sapientissimum philosophum recte iudi
 casse satis animaduerto, nam nisi te ea (quam constitue
 bat) republica exhibita set, cum alijs multis, tum falsis re
 ligionibus portentosisq; dijs, omnium ciuium suorum
 mētes peruertisses. Quid enim non audeat tua arrogan
 tia, tua mentis elatio, quando possessa à me diutissimo
 tēpore prioris loci in hac prouincia, dignitate, uel cum
 fictis, inuersis et intortis sacre pagine testimonijs ex
 turbare conaris? Enim uero ne solus literas scire uidere
 re, manifestissimis & planissimis eiusdem pagine di
 ctis auctoritatem meam conseruabo: Proferam autem
 ipsum ueteris scripturæ caput, ubi dicitur: In princi
 pio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus
 erat uerbum: arrige aures, cur faciem caperas? Deus,
 inquit, erat uerbum, omnia per ipsum facta sunt, & si
 ne ipso factum est nihil. Non igitur nomē fecit omnia,
 sed uerbum, deus autem erat uerbum non nomen, sed &
 uerbo domini coeli firmati sunt, & oīs uirtus corū, quid
 igitur dices? non est quod te diuinis tue are testimonijs,
 quæ pro me stare, tibiq; aduersari intellexisti. Verum
 ad ea, quæ ad nostram uere attinent causam, reuertamur.
 Quæ nam est per immortalem deū hæc tua insa
 nia? unde hos tibi tam repente sumpsisti spiritus? ut au

B E L L V M

*deas in oratione digniorem tibi locum usurpare? Ante
 præterit, omnem decorem, pulchritudinem ac suauita-
 tem ex me uino procedere? à uerboq; nomen, non à no-
 mine uerbum regi consueße? Verborum uarietas, uerbo-
 rum elegantia, orationem exornat & illustrat: sed &
 nisi te regam ac dirigam in oratione, tu ipse mancus et
 debilis reperiare. Poteris ne tu constructionem unam
 connectere, in qua non continuo mihi principales par-
 tes tribuantur? sed & me solum, qui inter uerba princi-
 patum teneo, sine alterius adminiculo orationem perse-
 ctam cum uoluerò facere posse, nemo permittitur dubi-
 tare. Quid ergo blatis, & quod ille ait, tuas projicis am-
 pullas & sesquipedalia uerba? quis uero es tu? qualis ue-
 aut quantus qui hæc iactas, qui tam alte reboas, qui eo-
 usque inflatus incedis, ut periculum sit, ne medius di-
 rumpare? Nominum, inquires, rex sum, sed quod tibi est
 nomen? Poëta respōdes, quid autē aliud est poëta quam
 nuggerulus, nuguentulus, fabularum inuentor, scele-
 rum magister, loquax, nugax, mendax, ebrius & fa-
 tuus? qui uera inuertas, falsa ingeras, totumq; orbē gar-
 rulitate inficias & perturbes: qui loquacitate tua tantam
 tibi apud imperitum uulgus auctoritatem usurpatis,
 ut cum clarissima uerborum progenie de dignitate au-
 deas disceptare? Quid ex te habent, unde ad uirtutem
 incitentur adolescentiores, quos stulte satis erudiendos
 parentes eorum tibi tradidere, nisi adulterū Iouem, ze-
 lotypam Iunonem, meretricē Venerē, mæchiū Martē,
 reliquaq; tuæ sapientie præclara commenta: qui cum
 plus*

GRAMMATICALE.

plus iusto aliquantulum biberis, tanquam deo non mero
 plenus ad instar laruati ceritiq; cœlum terræ, terram
 cœlo audeas permiscere? Adhæc ira uehementiore ex
 aadescens rex Poeta, ignominiamq; ac iactata de se pro
 bra ferre non ualens: O improbum (inquit) caput, ta-
 liu de nobis temerario ore dicere præsumpsisti? simul
 que arreptum poculum in illum furibundus immisis-
 set, ni ex circumstantibus quidam apprehensam eius
 dextram ab ictu diuertisset. Minime dubium est, quin
 iritatis utrimque animis ex uerbis ad uerbera uulne-
 riq; deueniendum fuerit, nisi interuenientes seniores
 & saniores uiri, utrumq; regem furore ebrium in suas
 sedes reduxissent. Quo cū postridie ambarū partium
 studiosi cōuenissent, maxima apud omnes de pridiana
 cōtentioe disputatio habebatur. Lacerabatur præcipue
 inter noia regis uerborū maledicētia, maior eorū pars,
 & iuniores præcipue mirū in modū fremere, malo do-
 mandū regis Amoloquacitatē dicere, docendumq; illū
 amplissimam Nominum maiestatem nunquam cōtume-
 lie fuisse opportunam: & licet ætate prouectiores, &
 Terentius præcipue, qui ibi tunc aderat, suaderent ni-
 hil præcipitata sententia fieri debere, & omnia cōsilio
 priusquam armis sapientem experiri oportere: tantus
 nihilominus fuit omnium nominū cum suo rege ad ar-
 ma consensus, ut in eam frequenter sititum sententiam,
 omnibus Verbis cōtinuo bellum indici debere. Misso igitur
 tubicine ad regem Amo, inimicitias, bellumq; mani-
 festum confidentissimis animis denuntiarunt, nec sanio-

B E L L U M

ra quidem apud Verborum regem agitabantur consilia, ad quem conuenientes suae partis ordines omnes, longa disceptatione agebatur de retinenda in grammaticae regno uerborum dignitate, deq; deprimenda nominum praesumptione, cum interim superueniens Poetae regis nuncius de bello, quae sibi mandata fuerant, diligeret exposuit. Enimuero laeto se animo accipere illis respondentibus, ad belli cogitationes uersi sunt omnium animi. Misit itaq; Verborum rex tubicines, et nuncios suos ad omnes nationes et gentes, quae suo parebant imperio, iussitq; ut cuncti armis idonei ad constitutam diem adessent. Omnium autem primus adfuit Aduerborum dux Quando, cum ceterionibus sex, uidelicet Vbi, Quo Vnde, Qua, Quorsum, et Quousq; : quos sequebantur manipulares sui, et sub primo quidam hi erant: Hic, Illic, Istic, Intus, Foris, Ibi, Ibidem, Sicubi, Necubi, Alicubi, Alias, Alibi, Vsq; , et Nusquam. Sub secundo: Huc, Illuc, Istuc, Intro, Foras, Alio, Nequò, Aliquò, Siquò, Illo, Eò, et Eodem. Sub tertio: Hac, Illac, Istac, Alia, Aliqua, Nequa, illa, Ea, et Eadem. Sub quarta: Horsum, Ilorsum, Istorsum, Introrsum, Extrorsum, Dextrorsum, Sinistrorsum, Aliorsum, Aliquorsum, Sursum, et Deorsum. Quintum sequebantur Haftenus, Hucusq; , Eousq; , Vsq; modo, et Vsq; nunc. Sextus centurio signum ferebat manu propria, ibatq; medius omnium, ita ut duo praecederet ordines, ipse sequeretur, tres clauderet agmen. Multa alia Aduerbia ante currebant, quaedam procedentium acierum tegebant latera, illa itinera explorabant,

haec

GRAMMATICALE.

hec curabant, ne ordines interrumprentur, quorum nomina hæc sunt: Peregre, Pone, Super, Supra, Intra, Extra, Citra, & Ultra, cum alijs pluribus. Venere post hæc alia Aduerbia Qualitatis, quantitatis, & numeri: cum quibus erant Aduerbia iurandi: ut Aedepol, Enimvero, ecastor, mehercule, mediusfidius, & profecto. Ad uerba uocandi, ut heus, et o. Respondendi ut hem. Ridendi ut ha ha he. Negandi ut minime, et nequaquam. Qui quidē Nequaquam licet strenuus in bello esset, et diu exercitatus, omnium nihilominus mendacissimus habebatur et fallax, nec nisi coactus uerum fateri didicerat, hunc et Græci Olophanta appellabant. De hoc Nequaquam, truci et malabestia, plura essent dicenda, quæ quoniam libere non sunt uoces, uolentes omittimus, id potissime persuasum habentes, superfluum esse lupum ouibus cauendum nunciare. Omnia hæc aduerbia triplici muniebantur armatura, ferebantque pro scuto speciem, pro lorica significationem, pro ense figuram. Multæ aliæ notationes uerborum uenerunt in auxiliium regis sui, uidelicet natio Indicatiua, Frequentatiua, Meditatiua, Desideratiua, Imitatiua, Diminutiua et Denominatiua, cum copijs non spernendis. Afuerunt etiam fortissimi satrapæ Anomali, qui late dominabantur in consensibus Grammaticæ, bellicosissimi quidem, sed qui nullo possent ordine contineri, eorum nomina hæc sunt: Sum, Volo, Fero, et Edo, quibus concessum à rege fuit, ut in quocunque castrorum uellent loco sua figerent tabernacula, modo inter milites nul-

B E L L V M

lū tumultū concirēt. Post hos aduenit natio uerborū De
fectiua, distincta et pulcherrime per turmas ordinata,
uidelicet Memini, Noui, Cœpi, & Odi: Itē Vale, Salue,
Aio, Inq̄, Inq̄, Faxo, Cedo, oēs armati, & ad pugnā ani
mus præsentiſſimus, quæ quidē sequebātur oīa uerba Acti
ua uestita in o, & Passiua in or: Neutra quoq; cū Depo
nentibus, Cōmunibus & Impersonalibus, cūctā diuer
sorū idiomatū et uariarū linguarū, erantq; armata ge
neribus, tēporibus, modis, speciebus, figuris, personis, et
numeris. Cōgregato huiusmodi exercitu, rex Amo oēs
copias deduxit in latissimos cāpos coniunctionū in lo
co quodā q̄ dicitur Copula, ibiq; castrametatus est u
xta flumē Disiunctiuarū noīe Siue, diuisitq; omnia sua
uerba in quatuor coniugationes, unicuiq; tribuens in ca
stris propriū locū, exceptis quibusdā familiaribus Ver
bis, quibus inuētū fuit, ut sarcinas ferrēt Infinitiuorū,
quorum hæc noīa sunt: Incipit, Desinit, Debet, Vult, Po
test, lubet, Audet, Nititur, Tētat & Dignatur. Ultima
omniū uenere in castra quedā uerba maxime autorita
tis, ut Pluit, Ningit, Fulgurat, Tonat, Fulminat et Ad
uesperascit, trahētia post se cohortes fortissimorū mili
tū suorū. Sed & Gerundia cū Supinis relictis Nomini
bus trāffugere ad uerba. Audiēs uero nominū rex Poe
ta, quanta contra se præparassent aduersarij sui, ueri
ritus ne subita uī aliqua ingruente opprimeretur, si im
paratus tantarū uirū impetū expectaret, omnibus im
perio suo subditis indixit, ut quamprimū fieri posset, ar
mati et instructi pro uiribus adessent, in cuius auxiliū
ut pote

GRAMMATICALE.

utpote propinquiores primi affuere Pronominum du-
 ces, Ego, Tu, Sui, consanguinei ipsius regis, et ex eo-
 rum Arsacidarum sanguine procreati, cum quibus erat, Me-
 us, Tuus, Suus, Noster & Vester, Nostras & Vestras.
 Ille, Ipse, Iste, Hic & Is. Omnia autem nostra diuisa
 erant in plures cunctos, & subuarijs signis centuriata.
 Aliqua quippe erant Primitiua, alia Deriuatiua, aliqua
 Relatiua, quedam possessiua, quedam Gētilia. Venere
 in super tres Articuli pugnacissimi & lōgobelli usu ex-
 ercitati: Primus erat Hic, Hęc, Hoc. Secundus Hic &
 Hęc & Hoc: qui speciebus, generi-
 bus, numeris, figuris, personis & casibus armabantur,
 Post hos duces magni Relatiuorum, Quis, Quę, Quod
 uel Quid, eisdem se castris iunxere, & erant ij Refe-
 rendarij generales regis Nominum in omni suo regno,
 cum quibus fuere omnia Relatiua et Substantiua distin-
 cta in duas turmas, uidelicet Identitatis & Diuersita-
 tis. In prima numerabantur Is, Suus, Ipse, Sui, Ille &
 Idem: In secunda Ceter, Alius, Reliquus et Alter. Prin-
 cepts Relatiuorum accidentium erat Qualis, cum quo
 militabāt Quātus, Quot, Quotuplex, Quotenus, Quo-
 tifarum, Cuiates et Cui gena. Venit etiam Regina Prę-
 positionum Ad, cum qua erāt Ab et In coniunctę Nomi-
 nibus casualibus, ducebantq; secum tres phalanges stre-
 nuorum militum. In prima erant A, Abs, Cum, Coram,
 Clam, De, E, Ex, Pro, Prę, Palam, Absq; Tenuis: seruien-
 tes ablatiuo casui. In secunda fuere Apud, Ante, Aduer-
 sus, Cis, Citer, Citra, Circū, Circa, Contra, Erga, Exira,
Inter,

B E L L V M

Inter, Intra, Infra, Iuxta, Ob, Pone, Per, Propter, Prope, Secundum, Post, Trans, Ultra, Præter, Supra, Circiter, Vsq̄ue, Secus, Penes, omnes seruientes accusatiuo casui. In, Sub, Super, et Subter seruiēbant utriq̄ue casui, ablatiuo scilicet et accusatiuo. Sub signis tertiæ phalangis militabant Di, Dis, Re, Se, An, et Con: eratq̄; eorum proprium officium compositionem facere in usum militum: namq̄; tunc dies quadragesimæ erant. Atqui Nomina omnia in suas acies distributa, pulcherrimo ordine procedebant, uidelicet Substatiua, et similiter Adiectiua, Propria, Appellatiua, et Partitiua, post quæ Cōparatiua, Superlatiua, Possessiua, Patronymica, Gentilia, Numeralia, et Multiplicia: singula eorum distinguebantur per declinationes quinq̄; scilicet primam, secundam, tertiam, quartam, et quintam: quorum arma erant species, genera, numeri, figuræ et casus. His igitur omnibus in unum coactis, rex Nominum Poeta copias et ipse suas deduxit in eandem planiciem Coniunctionum, posuitq̄; castra ab altera parte prædicti fluminis Siue, ita ut tantos exercitus unicus diuideret alucus fluminis, unde et fiebat, ut inter aquatores non leuia interdum prælia mirentur, nunquam tamen totis copijs in aciē descendum est, prohibentibus id utriusq̄; partis regibus, quoniã necdum ad pugnam necessaria omnia parata intelligebant, satagebatq̄; uterq̄; eorum Participium in suas partes traducere. Erat utro Participium maximæ in tota Grammaticæ prouincia auctoritatis, et post reges potentia et dignitate plane primus, qui in quamcunq̄; par-

GRAMMATICALE.

tum cum suis uiribus inclinaſſet, haud dubie uictoriã ſe
 cum trahere poſſe uidebatur. Quapropter non tã Ver
 bum quã Nomen ut hunc ſibi adiungeret, nihil inten
 tum prætermittebat: præoccupans autem Nominum
 rex Poeta, huiusmodi ad illum literas dedit: Non arbi
 tror te præterire frater mi, quanta insolentia, quo ani
 mi timore contra me Nominumq; dignitatem inſurre
 xerit Verborum rex Amo, qua uetemeritate conficiẽ
 de oratiõis primas partes ſibi uſurpare præſumat, pro
 pter quod licet inuiti, arma ſumere & copias cogere
 coacti ſumus, ut illius contuſa ſuperbia auctoritatẽ no
 ſtram illibatam conſeruare ualeamus: enim uero cum
 optime ſcias, quantum Nominum gentibus debeas, quã
 ue ab illis acceperis beneficia, feceris pietate et fide tua
 dignum opus, ſi communem exiſtimationem, communẽ
 rem, communes ſpes, nobiſcum protecturus cum tuiſte
 legionibus nobis adiunxeris: nam euerſo Nominum ſta
 tu atq; imperio, nihil eſt quod in Grammatica ſolo tu
 tum tibi poſſis arbitrari. Vale, & quantum potes tuum
 feſtina aduentum. Scripſit uero & rex Amo ad Partĩ
 cipium in hæc uerba: Non me latet amice cariſſime, ſol
 licitari te maxima inſtantia ab aduerſarijs noſtris, ut
 contra nos bellum geſturus ſecum in campũ deſcẽdas:
 & licet pro tua prudentia nihil temere te geſturũ con
 fidamus, neceſſarium tamen duximus admonere et hor
 tari te, ut mente reſpices quã a nobis habeas commoda,
 quanta ex Verbis dignitati tue fiat adiectio, et licet mi
 nutula quadã a Noibus accepiffe uidearis, potiora, ant
 plioraq;

B E L L V M

plioraq; nihilominus sunt, quæ tibi à nobis tribuuntur:
 iustius itaq; feceris, si nō nos modo, Verborumq; impe-
 rium, sed te ipsum tuasq; res defensus ad scelicia hæc
 nostra perueneris castra. Nam nec uerisimile est, si suc-
 cuberimus ipsi, hostes à rebus tuis temperaturos, quin
 uictoria (quod deus auertat) in te cōuertant arma, quo
 soli tandem in omni Grāmaticæ so'lo pro effrenata ani-
 mi libidine grassari queant. Vale. Ambarum igitur par-
 tium lectis literis, aliam Participio mētem esse, alia mo-
 liri, diuersa animo uoluere, cogitabat siquidem neutri
 se parti adherere posse sine manifestaria rerum suarū
 pernicie: e contrario si se medium gerat, uel amborum
 seruare gratiam, uel quod magis destinabat animo, utri-
 usque res bellorum cladibus ita affligi posse pensabat,
 ut illis depressis, rerum ipse in Grammaticæ regno sine
 controuersia potiretur. Verum dissimulandas huiusmo-
 di cogitationes censebat, ducendosq; utrosq; Verbis,
 quoad certanimum cūctum posset inspicere: rescripsit
 itaq; utrisq; in hæc uerba: Accepi literas uestras illu-
 strissimi reges, easq; non sine ingenti animi dolore per-
 legi, audiens inter adeo coniunctos principes tanta ex-
 orta dissidia, ut cōtineri minime possitis, quin propria
 regna Grammaticæ tam celebre imperium cruentissimo
 bello sitis euersuri. Quæ uos occupant intemperie? Vn-
 de eam mentium alienatio? Per immortalē deum quo pro-
 grediamini paululum cogitate, quantum lætabuntur ad-
 uersarij communes nostri ignorantie petulci habitato-
 res, et Barbarismorum incompotui populi, intuetes ho-
 stium

GRAMMATICALE.

stium suorū uires mutuis disidijs lacerari. Adiuuro uos
 per deos oēs, superos, medios, infimos, regredimini, ab-
 stinete funestas & abominabilibus armis, ne damnabili
 dominandi libidine pulcherrimam totius orbis prouin-
 ciā tumultibus & cladibus inuoluatis. Atqui si ita in fa-
 tis fuerit, si omnino obfirmati estis bello decernere, meū
 minime arbitror uestrū alicui adhaerere, partem quipe
 iurisdictionis meae capio à Verbo, partē à Noīe, et cū
 utriq; multū debeā, utrumq; commeatu, alijsq; ad uictū
 rebus necessarijs quātū potero adiuuabo. Abstinebo autē
 armis, tantumq; ad id meas cogā copias, ne in hac bello
 rū licentia, fines imperij mei aliquatenus possint deua-
 stari. Dent uobis dii, ut saniora cogitetis Valete. Licet
 uero haec rescripserit, alebat nihilominus uersipellis et
 uaser, quibus poterat modis regum discordias, concitabatq;
 occultis literis utriusq; gētis animos ad pugnam,
 sperans ex corū internicione facile sibi aditū ad totius
 Gramaticae imperiū posse parari. Dicq; quo milites sui
 ad se conuenirent inuictō, nō contemnendas & ipse co-
 pias aggregauit. Affuere in primis desinentia in Ans
 & in Ens, in Tus, Sus, Xus, Rus, & in Dus: cum nomi-
 bus uerbalibus in Tor, & in Trix, & similia, quae inco-
 lebant loca uicina Verbo & Nomini, Participio se ad-
 iungere, sed & Gerundia Supinaq; ut ciuilia bella de-
 clinarent, à Verbo iterum ad Participium transfuge-
 re. Rebus hoc pacto dispositis, quo se utriq; parti Parti-
 cipiū gratū exhiberet, destinauit utrisq; munera pre-
 tij non exigui, & Verbo quidem primū misit infra scri-

pta Neutra passiuā, uidelicet Gaudeo, Soleo, Audeo,
 Pio, Prædico, Cæno, Iuro, Titubo, Placeo, Nubo, Carco,
 Mereco, Poto, Taceo, & Quiesco. Nominum autē regi
 dedit desinentia in Tor & in Trix. Misit etiā pro pe
 damento exercitus Verbo plaustra centum Præterito
 rum, Præsentium & Futurorum, camelos mille figura
 rum simplicium, Compositarum, & Decompositarū.
 Nomini uero per flumen Siue, transmisit decem one
 rarias naues casuum nominatiuorum & genitiuorum,
 & totidem numerorum singularium, & pluraliū, mil
 tāq; alia genera masculina, foeminina, neutra, commu
 nia, & omnis. Quibus per actis continebat se cū legioni
 bus suis intra proprios confines, expectans quonā in
 clinaret fortuna. At bellicosi reges cum abunde prælio
 opportuna præparassent, nihil cogitabant aliud q̄ ut ex
 præclara aliqua re, belli initia ordirentur: accidit autē
 ut ex nobilioribus ciuitatibus totius Grammaticæ, due
 furto interciperētur à Veri orū rege, uidelicet A et V:
 nā in eam diem urbes omnes utriq; Regi suū stupendiū
 exoluebant, nullā uni magis quā alteri de cætero ser
 uitudinem seruiētes. Quod audiens rex Poeta, eisdē arti
 bus tres alias occupauit, scilicet E, I, O: Reliquæ ciuita
 tes cautius inuigilantes, sua seruata libertate utrisq; se
 cōmunes exhibuere, quarū noīa hæc sunt, b, c, d, f, g, l, m,
 n, p, q, s, t, x: ex q̄bus omnes Grammaticæ neruos consta
 re certissimū erat. De diphthongis binæ cuilibet regū
 date sunt, ut tubicinum officiū exercerent, edoctæ qui p
 pe erant. Aere ciere uiros martemq; accedere cantu, a

GRAMMATICALE.

Et Nomini regum cessere, au uero et eu Verba ac-
 ceperere. Sequebantur insuper utraq; castra muliercule
 quadam mimæ uarijs affectibus militum mentes afficiē-
 tes, earum quadam flebant et lamentabatur Gramma-
 ticae communem stragem, quam imminere prospicie-
 bant, ut oh, oh, oh, et heu, et hei: aliæ indignabatur et
 carpebant regum discordias, aut, uah, uhe, et at, at: et
 pleræq; admirabantur inter tam coniunctas personas
 ea orta esse dissidia, ut Papæ, uahu, et uha: sed et quadā
 ob mentis leuitatem gaudebant, hortabanturq; milites
 in prælium, ut Hea, et Euax. Cæterum omnibus ad pue-
 gnā instructis uisum est Verborū regi, quo ciuiles cla-
 des quātū in se esset declinare uideretur, honestarctq;
 aliquantulum factum suum, huiusmodi regi Nominū epi-
 stolam scribere. Intelligere potuisti ò Poeta, quā para-
 tus, quā robustus tecum certaturus in campum descen-
 derim, nec ignarus es eas tibi minime adesse uires, ut le-
 gionum mearum impetum possis expectare, tuus prudē-
 ter consulere rebus, si mihi cedens tuus te continuere ter-
 minus: quod si insanire pergas, statq; sententia ferro de-
 cernendi, die tertia omnibus copijs tecum congressurus
 in campum descendam. Has literas cum Nominum regi
 dedissent tibi in es Au et Eu, ex consiliariorum suorū
 sententia, ita et ipse respondit. Semper tibi uerborum
 est plusquā satis ò Amo, nec nouū est quod uerbositate
 tua audientium aures obtundas. Iactas tu pugnaces ex-
 ercitus, et tuos terribiles apparatus, quasi nos pumi-
 lions locustas ne nobiscum habeamus, possessio tibi

B E L L V M

parua fuit semper in oratione, & nūc eò te impulit tua
 insania, ut effugere nequeās, quin male parta, peius ge
 sta, pessime retenta, hac tua regni portione iustis armis
 eijciare: et ut scias quanti non tā ipse quā milites mei
 minacias tuas faciamus, tubicines nostri Ac & Oe noie
 nostro nudatos tibi lumbos porrigent. Si ut uelim ualeas
 extremū ualeas. Huiusmodi literis irritatis utrinq; ani
 mis futuri praelij diē ardentissime cuncti expectabant.
 Creuerat interea ex tēporū occasione (ut fit) facimoro
 sorū licentia, exierantq; latruncolorū nō spernēdema
 nus, quæ oēm Grāmaticæ prouinciā, & præsertim lo
 ca saltibus, montibusq; præpedita, q̄ transeūribus angu
 stū iter præbere consuecre, obsidentes itinerātes, aut
 aliās in utraq; castra comitatū ferētes prædabantur:
 quapropter crescente indies, apud utrunq; exercitum
 annonæ mopia, intellecta eius rei causa de utriusq; re
 gis cōsensu missi sunt duces quidā peritissimi cū militū
 opportuna manu, ut uel captos latrones interficerent,
 uel fugatos oī Grāmatica procul expellerēt. Qui ad
 ea perueniētes loca, circūdato militibus quodā saltu, in
 quo plerosq; ex illis latere cōpererant, oēs ad unū inter
 cepere. Inter quos fuit quidā noie Catholicon, qui gran
 dem asinū uocabulis Græcis Latinisq; cōfūse permixtis
 onustum in Italiā agebat, & ceteros quidem cū laqueo
 necassent, hūc solū uinctum cū suo asino in castra duxe
 re. Qui tormentis coactus (quod alicouin manifestissi
 mū erat) confessus est se oīa uocabula in Grāmaticæ ter
 ris furto surripuisse. Cū uero eū quis Græce interrogas
 set,

GRAMMATICALE.

set, ingenueq; respondisset se Græce nihil scire, Latine aut parū: qd ergo (inquit iudices) græca tecū de fersuo cabula, quæ non intelligis? Ad quæ ille: tãta apud nostrū plerofq; (inquit) literarū est imperitia, ut etiã si barbareloquar, facile illis persuadeã me Atticæ eloquētiæ angulos omnis penetrasse. Riserunt uehementius astates cū et hoc audito, & mehercle inquirunt: quando tã faciles auditores habes, quæ tua sunt, aut aliã eorū dñi nō cōparēbūt, tecū ad illos, ferēs ibis icolumis. Quæ uero certū dñm habere dinoscuntur, ea ut restituas dignū iudicamus. Facta igitur diligenti inq̄sitione, oīa fermè Græca Isidoro cuius fuerant, restituere, cætera Latinis & ipsis marcidis rancidisq; permixta, ut asportaret permittentes, illū dimisere cū suo asino iã leuius incedēte, iubētes nihilominus, ne unq̄ nisi inter imperitos & indoctos auditores suos Gramaticū se profiteri auderet. Priscianus uir præstātissimus, & in omni grāmatica apprimè honoratus, cū egre ferēs ciuilib⁹ bellis grāmaticā deuastrari, seditiōes sedaturus in castra festinus pgeret, à latronibus Catholicon socijs captus, spoliatus, ac fustibus pulsatus, tale in capite uulnus accepit, ut nullo unquam medicorum studio curari potuerit: ex his nō multo post captus fuit quidam, qui se falso historiographum publice profitebatur, congeseratq; innumeras in uolumen quoddam ineptias, atq; eum librum supplementum chronicarum appellauerat, quem quæstionibus oīa furtim fateri coactum, in ignorantia terras perpetuo relegarunt. Dum hæc agerentur, egressi ex Verborū ca-

B E L L V M

stris quidam ex genere Anomalorum uidelicet Sum,
 Volo et Fero cū cohortibus tribus intercepere unū ex
 centurionibus Nominū dictū Cater, q̄ erat de genere
 Relatiuorū, latebatq; cū manipularibus suis in quadā
 spelunca posita in biuo Coniunctionum Quod et Cum:
 ipsumq; cū omnibus suis singularibus trucidauerūt, plu-
 rales uero in tali discrimine constituti cū se magistri
 Pasquilli statuae quae Romae in Parione est sub adibus
 Reuerendissimi Cardinalis Neapolitani, grandē cercū
 oblaturus uoto obligasset, ei⁹ sancti meritis prater om-
 nionē icolumes euasere. Quod cū Poeta regi nūcia-
 tū fuisset, iratus est uehementer, tulitq; ægerrime, quod
 talē centurionē amisisset, erat quippe is Cater fortitu-
 dine insignis, audacia celebris, et militaris rei peritia
 nulli secūdus: obseruabat igitur omī studio, si quo pacto
 acceptū damnū bñ cumulatū hostib⁹ posset retribuere.
 Verū fortuna, q̄ cū omnibus in rebus plurimū potest,
 tū in bello plane dominatur, optimā lesis uindictæ præ-
 buit occasionē: nā eisdē diebus ab leuis armaturæ militi-
 bus Noim captiui in castra adducti sunt, cū plures ex
 Verborū legionarijs, nō leuis inter suos auctoritatis, in-
 ter quos ex imperatiuorū gñe fuere Dice, Face, et Du-
 ce: quibus ignominiae causa posteriores uestiū partes præ-
 cidi iussit, ita ut nudas nates cōspicuas gererēt, et dimit-
 ti, uocatiq; imposterū sunt Fac, Dic, et Duc: Fuo et Spē-
 cio similiter captos necari iussit. Quorū bona à Verbo-
 rū rege accepere eorū præctā lineā legitimi descendē-
 tes, inter quos Futurus, et Fui cū alijs à suo oriūdis: et à
 Spicio

GRAMMATICALE.

Spicio Conspicio, et Despicio, ceterisq; à Spicio descē
 dentibus Detecta est interim in castris uerborū grādis
 proditio, cōiurauerāt enim qdam monstrosi milites de
 genere Præteritorū perfectorum, qbus bina erant capi
 ta, moliebanturq; insidias Verborū regi, q̄qdem capti
 conuictiq; dānati sunt perduellionis, siue crimine lese
 maicstatis, noīa eorum hæc fuere: Momordi, Cecidi, Cu
 curri, Pepedi, Spopondi, Cecini, Peperi, Tutudi, Pēpu
 li, et Feselli. Quibus iussu regis in præsentī tēpore unū
 caput abscissum fuit, et sic ubi prius in præsentī dicebāt
 Memordeo, Cecedo, Cucurro: postmodum dixere Mor
 deo, Curro, Cedo, cū ceteris. Adueniēte demum pugne
 die uterq; rex in eminentiore castrorū loco palliū rubrū
 poni iussit. Quomilitēs admoniti futuri prælii curarēt
 corpora, præpararentq; arma ac reliqua in id opus ne
 cessaria: postridie summo mane præsis militib; ex omī
 parte copia summo silentio in campū deductæ sunt, ex
 plicatisq; ordinibus, suos quisq; ut uiriliter agerēt effi
 caci oratione excitabat, minime uero opus erat accen
 sos per se satis uerbis accendere, quin ipsi ultro crissan
 tes tela furibundi in eūdi prælii signū expectabāt. Post
 quam id actum est, tubæ utrinq; canūt, contra cōsonat
 terra, clamore utrinq; efferūt Imperator utrinq; hinc
 et illinc, Ioui uota suscipere, hortari exercitū pro se q̄
 que, id quod quisque potest et ualet edit, ferro ferit, tela
 frangūt, boāt cœlū fremitu uirū, et spiritu atq; anhelū
 tu nebula constat, cadunt uulnerum ui, et uirium utrin
 que multi, Videre erat inter ceteros Defectiua uerba

B E L L V M

pugnantia cū nominibus Heteroclitis, & hæc quidē suis nominatiuis casibus & generibus, genitiuis numerisq; pluralibus acriter feriebant aduersarios: illi uero resistebant audacter, repercutiebantq; nomina Heteroclitæ Indicatiuis, præteritis perfectis et plusquā perfectis, confringebantq; eorū numeros & genera coniugationibus suis, ex quibus quidem uerbis unum cui nomē Aio, singulari utens audaciā duorū nominū heteroclitorum impetū diu sustinuit. Verū cū resistere non potuisset, spoliatum fuit multis personis, modis, temporibus, et numeris, remāsereq; illi ex omnibus suis hi tantū, Aio ais ait, aiunt. Aieba aiebas aiebat, aiebāt: cætera hostiū gladijs cecidere. Pugnantibus hoc pacto utrinq; legionibus, atq; adeo simul permixtis, ut uix hostes à socijs possent discernere, tantus fuit omnium in præliū ardor, tanta animorū intentio, ut cum eadem hora terribilis terræ motus in ea prouincia uicinas urbes prostrauerit, amnes cursu rapidissimo auerterit, mare fluminibus inuexerit, montes lapsu ingenti proruerit, nullus tñ eorū id senserit. Eāt nunc q; fabulas cēsant hoc idē accidisse eo prælio, quo Romanos apd Thrasymenū Pœni maximæ ac memorabili illa affecerunt clade, nec fidē facit Coriutona ciuitas, quæ teste Luciano in libro de ueris narrationibus cū prius in Thrasymeni littore sita esset, eadē hora uetorū turbine in eū collē, in quo nūc est, trāsata dinoscitur. Hoc nouissimo exemplo maximū sibi certæ ueritatis testimoniū accessisse Linius gloriari poterit. Obscurabatur sol multitudine sagittarū numerorū
 sin.

GRAMMATICALE.

singularium & pluralium: obtundebatur aures omnium
 clamoribus figurarum compositarum & decomposita-
 rum: uulnerabantur innumeri iaculis specierum primi-
 tiue & deriuatiue. Sed et tubicines utriusq; partis clari-
 gare rauco & terribili taratantara concinentes, mili-
 tum animos in pugnam mirum in modum incendebant.
 Mulierculeq; mimæ, interiectiones scilicet pugnantium
 ordines circumeuntes cuncta suis affectibus perturba-
 bant, ex quibus quidem frequentius audiebantur gemen-
 tes illæ Heu & Hei, & Oh, Oh, Oh: atrox magisq; lon-
 gum fuit prelium illud, & nisi coorta subito tempesta-
 te ingens superueniens aquarum uis pugnam dirimisset,
 actum sane fuisset de uniuersis Grammaticæ uiribus. Tan-
 ta namq; erat omnium in mutuam perniciem rabies, aut
 ingruente imbre, ac signo receptiui dato, uix tamen atq;
 ægre in castra reduci potuerint, incertitudo & ambi-
 guitas fuit maxima, penes quos eius pugnae uictoria sta-
 ret: ingens utrinq; clades, ingens cædes, ingens non tam
 militum q̄ ordinum, apud utrosq; ducetium iactura, nec
 facile fuerit amborum detrimenta sermone cõplere. Con-
 tendam tamen ut posteriorum consulam utilitati, si non
 omnium, multorum saltem diminutiones augmentum ue-
 quantum potero liquide demonstrare. Ex parte in pri-
 mis Verborũ Defectiuum uerbũ Infit, amisit omnes ab-
 eo descendentes, omnia sua genera, tempora, modos, per-
 sonas, & numeros, qui fuerant Coniugationis quartæ, fi-
 guræ compositæ, singulariq; ipse dei munere, quoniam
 in periculo positus nullius se unq̄ religionis probatæ, im-
probatæ

B E L L V M

probat e' ue habitum sumpturum uouerat, saluus eua sit.
 Sed & tanto ex eo casu terrore percussus fuit, ut post-
 modum in Grammaticæ regno prodire in publicum ra-
 ro sit uisus. Forè spoliatus fuit rebus suis omnibus, præ-
 ter foret, forem et fore, quæ sunt de modis optatiuis, con-
 iugationis tertiæ. Vale, aue, salue, de genere imperatiuo-
 rum grandem commilitonum suorum stragem accepe-
 re, paucis conseruatis, qui & nunc comparant, alios a-
 misere. Faxo ex eadem gente actiuorum, omnibus su-
 is manipularibus circa se trucidatis, cum tribus tantum,
 uidelicet faxis, faxit, & faxint, fuga elapsus euasit.
 Inquo de genere neuirorum conseruauit inquires, in-
 quit, inquam, inquies, inquiet, inquiet & in-
 quit, reliquos belliam absumpsit. Inquiens cum in castris
 Participiorum esset periculo non interfuit. Apage, &
 apagite, cunctis commilitonibus amissis soli euasere.
 Diet uniuersos socios amisit, præter die scit. Facio or-
 batus fuit filio suo facior, qui tamen priusquam expira-
 ret militari testamento heredem sibi instituit, fio: po-
 sco, disco, metuo, timeo, renuo, respuo, compesco,
 iurgeo, & linguo: omnes de genere actiuorum, per-
 didere sua suprema. Occasum beneficio noctis saluus eua-
 sit. Nonnulla uerba, quæ amisserant præterita sua ter-
 tiæ coniugationis, in supplementum accepere postmo-
 dum præterita quartæ coniugationis, in quorum nume-
 ro suere: cupio, peto, quero, arcesso, facebo, & fe-
 ro: quædam amissis futuris in am, ne futurorum omni-
 no abijcerent spem, emerunt in nudinis Recanatensi-
 bus

GRAMMATICALE.

bus alia futura in bo, ut co, queo, & ueneo, Sed &
 Horatius autoritate sua lenio dedit lenibo. Omnia uer-
 ba pertinentia ad splendorem spoliata sunt supinis, in-
 ter que luceo, fulgeo, splendo, polleo, & similia. Ful-
 cio singulari usus audacia excusit periculum, & reti-
 nuit suam fultum. Enimuero posteaquam ea enumeravi-
 mus, quibus aduersi aliquid euenit, minime equum fu-
 erit suis carere laudibus illa uerba, que re strenue acta,
 uel ex hostibus spolijs, uel sui regis munere ad priorem
 statum aliquid addidere. Inter cetera eminent: Coena-
 natus, iuratus, casus, moestus, nuptus, & pransus,
 quibus ultra propria preterita uocis actiue, accessere
 etiam preterita uocis passiue. Redimo duobus au-
 ctus est sensibus, possidet et horat tria significata, ni-
 delicet liberare, conducere, & ornare. Solor obtinu-
 it duo significata, uidelicet solus esse, & hortari. Ex-
 plicat ultra proprium sensum, qui est explicare, at-
 que emittere, obtinuit ut explanaret, ostenderet, ex-
 traheret, exhiberet & proferret. Valeo ultra propri-
 um sensum, qui est sanus esse, obtinuit etiam ut cum di-
 ceret, uale: salutaret. Præsto similiter duos habuit sen-
 sus: scilicet mutuari & superexistere. Haurio maio-
 ri ditatus est præda, quatuor uidelicet significatis
 Trahere, Vulnerare, Audire, & Videre. Que ta-
 men omnia, cum opus fuerit in unum sensum redi-
 gunt. Pasco geminos recepit intellectus, Rodere &
 Alere. Vaco licet minime se pralio immiserit, nam (ut
 apud Plautum ait Sosia) cum pugnabant maxime, su-
 giebant

B E L L V M

gebant maxime, fortuna tamen, quæ & desideres plerumque coronat, illius ignauiam pinguioribus exuijs uoluit decorare. Fugiētes enim ex pugna hostium quosdam conspicatus, tabernaculo exiliens interceptit, quibus postea grandi se pecunia redimētibus, sex sibi ultra priorem sensus acquisiuit scilicet, intēdere, cessare, seruire, superfluum esse, licere, carere & uacuum esse, studio tria lucratus est significata, uidelicet sollicitare, operam dare, & conari. Pango tres sensus accepit, uidelicet cano, & tunc in præterito facit panxi: paci scor, et tunc facit pepigi: & coniungo siue figo, & tunc facit pegi. Sapiō ex ea die binos tenet sensus, uidelicet saporem reddere & scire. Fero ex anomalis, quatuor auctus est sensibus: sustinere, cupere, dicere & portare. Confiteor triplicem accepit intellectum: laudare, purgare & manifestare. Supero dati sunt sex, ob illius eximiam inter uerba oīa potentiam, uidelicet restare, uincere, imminere, transire, euadere, superuiuere & supergredi. Fuere quedam uerba, quæ amissis proprijs præteritis acceperunt postea à rege suo præterita quorundā passiuorum, quæ in bello ceciderāt: ut audeo, fido, gaudeo, soleo & fio. Verba illa pestifera, pernicioſa, mendacia, aliud semper in lingua, aliud in corde clausum habentia, licet nullum lucrum eo fecerint bello, tamen prætereūda non sunt, nec eorum reticēda arbitror nomina, ut ab illis caueant cuncti, quoniam passionem continue afferūt sub specie actionis, quorum hæc nomina: exulo, ueneo, nubo & uapulo, ultimi huius insidias adolescentiorum quisq; quo fuerit cautior,

GRAMMATICALE.

cautior, eo enixius declinabit, si suis recte consultum uolet natibus. Verborū aliqua ex parte exposita fortuna, nominum res orationē ad se trahere uidentur, in quorū castris diligenti omnium censu habito, cognitum est inter ea non minus quā inter uerba uariasse fortunam: et ut à positiuis incipiamus, fuisse ex illis nonnulla, quæ in comparatiuis suis sauciata, medicorum diligentia aliquale fomentum accipere, uidelicet melior, maior, minor, dexterior, sinisterior, plus, munificentior, et magnificentior, omnia irregularia, et à secunda declinatione descendentiā, sed et pius, arduus, egregius, tenuis et similia, perdidere propria comparatiua. Nomina desinentia in er in superlatiuo amiserunt imus, et pro eo postea acceperunt rimus, ut tener et saluber, quibusdam pro simus, quo spoliati fuerant concessum est limus: ut humilis, facilis, gracilis, agilis et similis. Veteri datum est ueterrimus. Fuere inter arborum nomina quedam, quæ dum in prælio uiriliter agerent, derepente miraculose mutarunt sexū, et ex sceminis facta sunt masculina, miratibus omnibus qui aderant, interrogantibusque unde illis essent illa noua crepundia, quæ præter solitum pendebant ex uentre, ex quibus sunt rubus et oleaster, quæ Liuius ut monstrosa et mali ominis, in altum uehi et mergi, aut Grammaticæ solo omnino excuturbari suadebat tuerum rex Poëta nimiam illius in procurandis prodigijs superstitionem irridens prohibuit, inueniens, non esse mali ominis sceminas in uiros mutari, quando ex malo sexu in optimum fiat ista conuersio.

Qui

B E L L V M

Quibusdam Heteroclitis nominibus dum cum de felicius uerbis pugnaret, abscisi sunt omnes testiculi cum pene in plurali numero, quem casum deus à nobis auertat, deincepsq; in eo numero, neq; foemina fuere, neq; masculina, sed neutra, quod certè miseratione dignū fuit. Nomina eorum hæc sunt: sibilus, auernus, infernus, superus, baltheus, tartarus & dindimus. Alia feliciorum successum sunt sortita, nam cum in eodem plurali numero essent neutra, cum maximo ipsorummet gaudio continuo masculini generis apparuerunt: ut porrum, rastrum, frenum & coelum. Enimuero, porrum & frenum dum Romæ per emporiū Agonis transirent, reperta ibi sua neutra pluralia grandi pecunia redemere, illisq; ut in masculino genere repudiato. Balsamum ex omnibus arborum nominibus solum remansit neutri generis, unde est quod cum nec generare, nec parere queat, tanta illius est raritas, ut unico in iudæo solo reperiat. Id quod ipsa arbor egre ferens, in lachrymis omnem suam fructū mœstare posuit. Alia nomina neutro plurali spoliata foeminiū acceperunt, sicut epulum, ostreum, uesper & cepe. Ostreo (quod ex omnibus animalibus solum reperitur neutri generis) Ouidius reddidit & alij Poëtæ et præsertim Plinius, etiam plurale neutrum cum dixit libro Fastorum

Ostreæq; in conchis tuta fuere suis.
Et sic deinceps foeminiū etiam & neutrum tenuere. Alijs, quæ erant generis incerti, in plurali datum est masculinum, uidelicet margo, cardo, bubo & similia: quædam

GRAMMATICALE.

nam omnibus casibus in plurali spoliata, deinceps muti-
lata, & manca remansere, inter quæ sumus, limus, firmus,
pulus, sanguis, mundus, pontus, sol, sal et unus, quæ omnia
sunt masculini generis. Soles tamen apparere aliquan-
do, sed cum id accidit contra naturam fuit, & pro pro-
digio habitum est. Similiter & foemina nonnulla plu-
ralibus casibus truncata sunt, unde uersus:

Lux, sitis, labes, mors, uita, fames, quoque tabes,
Gloria, fama, salus, pax, humus, cum luc tellus.

Et cum illis senectâ, iuuentâ, soboles, indoles & proles.

Quædâ alia foemina amiserunt in eo bello omnem nume-
rum singularem, scilicet argutiæ, habentiæ, bigæ, blandi-
ciæ, cunæ, deliciæ, exquisitiæ, exuuiæ, excubiæ, phaleræ,
facetiæ, genæ, gades, insidiæ, induciæ, Calendæ, lachry-
mæ, latebræ, minæ, & complura alia. Nonnulla neutra
toto plurali numero exuta sunt: ut cenum, fenum, euum,
solum, pus & uirus. Insuper alia neutra totius singula-
ris sui numeri iacturam sunt passa: scilicet arma, ca-
stra, exta, cunabula, conchilia, crepundia, pascua, moe-
nia, magalia, ilia, feria, præconia, præcordia, sponsa-
lia, & ferè omnia nomina festorum: ut Saturnalia, Did-
nysia, Aphrodisia, Bacchanalia, Floralia & Neptu-
nalia. Nomina ea uana, quæ semper plura dicunt &
tantum unum solum significant, amissa omni singulari,
fuga elapsa sunt: sicut Venetiæ, Pisæ, Cuniæ, Athe-
næ, & Thebæ. Nomina metallorum omnium, plurali
lem numerum amiserunt: ut aurum, aurichalcum, argen-
tum, plumbum, ferrum, et stannum, & uix æra retinuit:
sed

B E L L V M

Sed & oleum & frumentum similem cladem acceperunt: alia extremis suis membris, Genitiuis scilicet & Dauriis pluralibus mutilata remansere: uidelicet iura, thura, ara, maria & fora. Sed nec omnia nomina in eo bello iacturam fecere, fuere siquidem quàm plura quæ spolijs hostium ditata, maiorem exinde auctoritatem obtinuerunt, ex quibus quædam ultra primum nominatiuum alium etiam adeptæ sunt, ut arbor quæ & arbor, honor qui & honos, labor qui & labos, odor qui & odos, cucumer qui & cucumis, ciner qui & cinis, & puluer qui & puluis, quæ tamen ambobus nominatiuis non induuntur quotidie, sed quod conspicuum & ornatius est et ex præda habuere, ad dies reseruant celebriores et festiuos. Plaga ultra primum significatum quod proprium est, dum uulnus percussione uel significat, quatuor alios sensus accepit: uidelicet, ut pro rete accipiatur, pro spatio cæli, uel terræ, pro lineo illo grandi quo Romanæ etiã nunc matronæ utuntur, dum in publicum prodeunt, pro lecto & parte etiam ipsius lecti. Ops ab ea die tres sensus habet. Ops nanq; terram significat, sub ope auxilium præbet, sub opibus diuitias. Gerundia & supina quoniã tortes transfugerant, multata sunt post confectam pacem ab utroq; orante contra ea Demosthene, legesq; Solonis proferente, quibus statutum fuerat omnibus patriæ honoribus priuados esse eos, qui seditione in ciuitate exorta, neutri parti adhæsisent, quoniam priuatis fortunis plus iusto prospicientes, publicas patriæ res despexisse uidebantur, et uiuebantur iunc quidem ut plurimum in Gram

GRAMMATICALE.

Grammaticæ terris Atticis legibus. Merito igitur gerundijs casus omnes præter tres adempti sunt: Supina uero duos tantum retinere, ægre id ferentibus uniuersis Grammaticæ incolis, carpentibusq; maledictis non tam Solonis legum indiscreta præcepta, quàm Demosthenis impiam loquacitatem, dicentibusq; illum fascias & lanam domi reliquisse, nec gutturis morbū simulasse, quoniam à gerundijs supinis uel non fuerat Midæ aurum, sicut ab Harpalo quòdam accipere. Cæterum si singulorum clades, aut rei bene eo prælio gesta adempta deco-
 ra sigillatim percurrere nitar, nimis lōgos afferam lōgos, ideo dicendi compendium faciens, illud asseruisse sufficiat: Quicquid in omnibus Grammaticæ terminis auctum, diminutum uel reperitur, ex illo cruento, execrabili, et funesto bello processisse. Multa sunt in ea tem-
 porum licentia, & introducta uerba noua, & explosa uetera, & nisi præstantissimi tres uiri (quos paulo infra harum litium arbitros electos fuisse narrabimus) singulari solertia Grammaticorum quorundam petulantia obuiaßent, tanta fuisset Latine lingue immixta barbaries, ut de illius decore elegantiaq; ferè desperatum foret. Posteaquam igitur utriusque partis legiones in castra redactæ sunt, desideratorum, sauciorum que censu habito, intellecta utrinque accepta clade omnes passim ingemuere, questi que acriter sunt, quòd nimia dominandi libidine, rebus proprijs tantam cladem intulissent, & poenitentia adducti, quique eorum, quæ pacis sunt enixius cogitabat. Primum uero rex nominum Poë

B E L L V M

Ea aduocata cōcione, non sine lachrymis ita locutus per-
 hibetur: Scire uos arbitror commilitones mei quā in-
 uitus, ac resistans, pro decore proq; amplitudine (ut
 tunc arbitrabar) & nominum tuenda auctoritate, con-
 tra fratres nostros uerborum gētem arma susceperim;
 quantis que sategerim modis, ut illis nobis cedentibus ci-
 uilia bella longus submouerēt. Verum cum non tam no-
 stra quā uerborum etiam metior danna, cum utrius-
 que partis strages inueor, flere libet magis, quā lo-
 qui. Operæpretium fuerat reminisci, quæ de Græcorum
 Romanorumq; ciuilibus odijs bellisq; scripserint ciues
 nostri, quātisq; eorum ambitionē lacerauerint probris.
 Profecto ea si in memem uenissent, nusquam in tantam
 insaniam à nobis processum fuisset: nec ira & furore
 obcæcati, quid ageretur non intelligentes, nostram et ui-
 scera proprijs manibus discerpissimus. Sed præterita
 (ut ille inquit) magis reprehendi possunt, quā corri-
 gi. Et melius est regredi, quā male cœpta sequi. Si ser-
 ro discernere perrexerimus, si in finem usque insanire
 uoluerimus, actum sanè est de Grammaticæ imperio,
 tanta que ignorantia & barbarismorum genti fiet ac-
 cessio, ut nemine obstante, nemine eorum temeritati ob-
 uiam eunte, ubique ipsi pro animi libidine dominari ua-
 leant. Quo circa commilitones, ut utriusque regni utili-
 tati consulatur, ultro à uerborum rege pacem petēdam
 cēseo, ultro dexteras porrigendas. Neque hoc dixerim,
 quòd labar animo, quòd timore concutiar, sed quoniam
 luce clarius cerno, res Nominum Verborumq; non sine
 mutua,

GRAMMATICALE.

mutua, stabili & inconcuſſa animorum concordia poſſe conſiſtere. Funzō ego officio meo, ea adducens, qua communem ſalutem concernere minime dubito, audacter nihilominus quod uolueritis executurus. Vos itaque quod ſaxitis deos omnes fortunare uelim. Placuit mihi in modum uniuerſe concioni nō utilis minus, quā oportuna ſui regis oratio, omnes que militum ordines ingenti ſublato clamore, ut quod rex tā ſapienter ſuſceperat, ſine mora exequeretur, enixius petiere. Miſi itaque in Verborum caſtra legati ex Nominibus prudentiores, abſque aliqua difficultate conſtitutus primum inducijs, in hanc poſtremo cum Verborum rege, eius que proceribus deuenere ſententiam: ut ſcilicet tres elegerentur uiri, omnium Grammaticæ uſum, regularum & terminorum periti, quorum deciſioni, arbitrio que utraque pars perfecte iurata ſtare deberet. Enim uero grandis fuit difficultas & maxima inter partes contentio, quibus nam id munus poſitiſimum demandaretur. Multis eam prouinciam ambiētibus, alijs alios nominantibus, et nominatos alijs improbantibus, demum Prisciano, Seruio, Donato que approbantibus, in inſcriptos cuncti unanimiter cōſenſere, Phædrum ſcilicet Volaterranum Canonicum Baſilicæ Apoſtolorum principis, ſingularis eloquentiæ uirum, & extra omnem ingenij aleam poſitum. Petrum item Marſum, Laurentij in Diamaſo Canonicum erudiſſimum, ac Raphaëlem Lipam Florentinum, oratorem inſignem. Qui cum in caſtra uocati adueniſſent, partis utriusque iuribus auditis,

C ij rein

B E L L V M

re inter ipsos accuratius considerata, hanc postrema
sententiam protulere. Quod Grammaticæ regibus, sa-
trapis, ciuibus, studiosisq; uniuersis faustum felixq;
sit. Nos triumuiui tollendarum litium causa constitui:
omnes contentiones, maledicta, iniurias, damna que
que in hanc diem inter Grammaticæ reges eorumq;
milites interuenere, reuocamus, tollimus & oblitera-
mus: & si obliuioni tradi nequeant, at saltem silentio
tegendæ decernimus statuimusq; , ut de cætero in con-
ficiendâ solenni oratione, uterque Grammaticæ rex cum
suis sequacibus conueniat: Verbum scilicet & Nomen,
Participium, Aduerbum, Præpositio, Interiectio,
& Coniunctio. In quotidianâ uero & familiari oratio-
ne, soli Nomen & Verbum onus sustinebunt, arcesen-
tes in patrocinium suum quos ex suis uolēt, cæteris par-
centes, ne toties citati nimis grauentur. In oratione igitur
uolumus nomen uerbo supponi: & cum apponi-
tur, à uerbo nomen regi debere decernimus, quantum
ad casum: quantum uero ad personas & numeros uer-
bum supposito cedere, quod sit uel Nomen, uel Prono-
men uel Participium. Item uolumus quòd Participi-
um reuercatur Nomen & Verbum, habeatq; regimen
à parte posteriori sui uerbi, à parte anteriori imite-
tur & nomen. Si uero necessitas urgeat, concedimus
soli uerbo ut in prima & secunda persona, & in qui-
busdam uerbis exceptæ actionis in tertia persona scia-
t orationis sensum, semper nihilo minus subintel-
ligendo nominis auctoritatem, sed non exprimendo.

Hæc

GRAMMATICALE.

Hæc itaque sententia partibus præsentibus lata est atq; promulgata, receptaq; ab omnibus grammaticæ in colis miro omnium ordinum consensu, quã etiã omnia Italiæ gymnasia approbauere, & præcipue Bononiensis doctaciuuitas, & sublimium ingeniorum parens focunda, quæ cû alias multos, tû maxima etate hæc Alexandrum illum Zambecarium, uirum integerrimum, quem nec spes, nec timor unquam mouit à recto, Romæ dedit curiæ. Studium uero Parisiense cætera recipiens, hoc suis prouincialibus speciale reseruauit, pronũciandi scilicet tam uerba quàm nomina libere, & sine aliqua syllabarum quantitatis discretione. Et quoniam uetus erat questio inter regularem & antecedentem, Inter Adiectiuum & Substantiuum, inter dictionẽ regentem & rectam, Determinantem & determinatã, Necnon inter orationem perfectam & imperfectam: eorum enim unusquisq; de præeminentia certabat, ut huius quoq; dissentionis materiam tollerent, decreuere q̄ Relatiuum substantiæ identitatis cum suo antecedente cõcordaret in Genere, Numero, & in persona. Item q̄ Relatiuum substantiuo deseruiret in Genere, Numero, & Casu. Et q̄ dictio recta naturam regẽtis sequeretur. Relatiuum uero accidentis solum antecedẽs referret, quantum ad tale accidens siue proprietatem in quo modo referibilis & referentis tantum concordaret regula diuersitatis cum antecedente, q̄q; oratio imperfecta dependeret à perfecta, & dictio specifica à specificalata, & inter adiectiua duo, substantiua duo: uerba mo-

B E L L V M

di infinitiui, duas orationes perfectas, & inter duas im-
 perfectas nulla esset obligatio seruitutis. Hortabatur pra-
 terea Petrus Marsus ut inter facta dictaq; pacem et cō-
 cordiam ponerent. Verum dissuadente Phædro, dicen-
 teq; hac sublata discordia nullū cōsorbis, popimarijsq;
 linqui negotium, rem intentatam dimisere. Ignorantia
 studiosos omnes ac barbarismorum ridiculam gentem,
 inuiolabili decreto omnibus Grammaticæ finibus sub-
 mouere, & barbarismos quidem ad se profectos Cisal-
 pinæ gentes ciuitatibus suis donauere. Ignorantia uero
 deditos quorundam Principum fauore protectos, non
 Italia modo, sed urbs etiam ipsa bonarum literarum pa-
 rens, uel inuita tueri perseuerat, inter quos nōnullos eti-
 am præbendis pinguioribus honestatos, rudes adeo &
 imperitos reperies, ut si eos interroges. Amo quæ pars
 est dicturi sint, parla che te intendo, usq; adeo miles
 ipsas quibus tam sublimes uehuntur, inscitia & obstina-
 te animi supergrediuntur. Prædictis insuper arbitris
 omnium consensu irreuocabilis potestas & perpetua
 censura data est. Grammaticulos omnes grammaticæ
 corruptores semilatinosq; & semigræculos tanquã na-
 turæ monstra inquirendi, puniendi, relegandi, omneq;
 id faciendi, quod bonarum literarum cultum, augmen-
 tumq; concernere animaduertent. Quod ut facilius
 aptiusq; exequi possent, iussi sunt ut curiam Romanã
 continue sequerentur, quo non tam bonorum uirorū fre-
 quentia confluit, quã malorum feces se frequentes ex-
 onerãt. Quæ quidẽ auctoritas Pontificalibus Imperia-
 libusq;

GRAMMATICALE.

libusq; amplissimis priuilegijs corroborata dinoscitur.
Et præcipue Sanctissimi Domini nostri IVLII Pontifi-
cis incomparabilis. Cuius memoria nunquam inter-
morietur.

FINIS

GASPARIS AVIATI CREMO-
nensis, Carmen ad Lectorem.

Lector candide quid legis Thyesten,
Sæuas Colchidas, auribus placebunt
Quæ doctus cecinit magis Salernus
Andreas, dubios mouens tumultus
Verbi & Nomini hinc & hinc furentum:
Hunc lector lege, fabulæ facessant
Hic prompti Ciceronis est facultas,
Hic sunt ridiculi sales iociq;
Quid stas? hunc rigidi legunt Catones.

HIERONYMI BONDVLI CRE-
monensis, tetraſtichon.

Ranarum & murum tam belle haud ponit Homerus
Bella, giganteas non ita Naso manus,
Andreas quanta cum maiestate Salernus
Ingenij, bellum grammaticale canit.

ΔΗΖ:ΗΟΥΝ:Α.Θ.Η::

Οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡμεῖς.

Orandum est, ut sic mens sana in corpore sano.

ציר אמונים סמלית